

Arbetardöttrar, post-progressivism och den förvirrande lärarutbildningen

JAN SJUNNESSON

Barn- och undomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet

Lärarstudenter har de senaste decennierna mötts av paradoxala budskap som de sällan kunnat hantera själva. Jag är själv lärarutbildare sedan snart ett decennium och har försökt hantera studenters förtvivlan och frågor. Men till slut har jag blivit lika frågande som de och har kommit fram till denna enkla men bekymmersamma tes:

Arbetardöttrarna med låga betyg, vilka numera dominerar läroprogrammen, möter en skolkritisk pedagogik som ställer dem inför uppgiften att kritisera ett system som de själva knappt klarat av men valt att verka inom av skäl som sällan är relaterade till egna skolframgångar.

Lärarutbildare och pedagoger är inte medvetna om dessa motsägelser. För att driva denna tes ska först lärarstudenterna beskrivas, sedan den pedagogik de möter. Ett återkommande skolproblem ges som exempel. Sist rekommendationer för lärarutbildningen.

LÄRARSTUDENTERNA

Emil Bertilsson vid forskningsgruppen för kultur- och utbildningssociologi (SEC) vid Uppsala universitet har kartlagt de förskjutningar som skett i rekryteringen av studenter till lärarutbildningen sedan 1970-talet (se temanummer om svensk lärarutbildning i den danska tidskriften *Praktiske Grunde* (4/2009). Mönstren är tydliga och stabila: Kvinnor i slutet av 20-årsåldern med hushållsansvar och låga betyg från hem utan studietraditioner dominerar. Andelen kvinnor understiger aldrig 70 procent och ökar ju yngre elever som undervisas. Denna feminisering är inte unik för Sverige utan återfinns i motsvarande länder.

Jämfört med övriga högskolestuderande har lärarstudenter i mindre utsträckning föräldrar (minst en) med högskoleutbildning, 27 procent jämfört med 40 procent för övriga. Nedgången av rekrytering från tjänstemanna- och

akademikerhem har skett under 1990-talet. Andelen studenter med låga betyg, under 12 i korrigerat jämförelsetal där 20 är maximalt meritvärde från gymnasiet, har ökat dramatiskt bland de lärarstuderande. I början av 1990-talet utgjorde dessa lågpresterande studenter runt 7 procent för att ett decennium senare ha tredubblats till dryga 20 procent. Övriga högskolestuderande har också en allt större andel med låga betyg men inte mer än 15 procent. De få lärarstudenter som gjort högskoleprovet visar låga resultat, men då söktrycket är så litet har de inte använt sig av den möjligheten i nämnvärd utsträckning. Andelen som inte gjort provet har ökat från 30 till 50 procent.

Bertilsson har sammanvägt kön, socialt ursprung och studiemeriter och därvid funnit att män i högre grad kommer från hem med studietraditioner men har lägre betyg än kvinnorna. Dock är männen få i relation till antalet kvinnor. Dystert är att lärare i lägre grad rekommenderar sina barn att ta efter deras yrkesval. Andelen lärarbarn har tidigare alltid varit stark i svensk lärarutbildning, särskilt vid folkskoleseminarier. Från att ha varit runt 25 procent av alla lärarstudenter i början av 1990, utgör barn från lärarhem knappt 10 procent år 2007. Mest bekymmersamt är att andelen studenter med låga betyg och utan studietraditioner, till barn i förskola och yngre åldrar har ökat, vilket leder till att de viktiga första åren i förskola och vid skolstart blir allt sämre tillgodosedda med lärare som i grunden inte har lärar- och/eller studietraditioner. Det är en villfarelse att tro att undervisning av små barn inte kräver hög teoretisk kompetens. Vårt i skolhänseende hyllade grannland Finland har 1,5 års längre förskollärarutbildning.

Elisabeth Hultqvist och Mikael Palme (2006), också de tillhörande forskningsgruppen SEC, redovisar i samma nummer av tidskriften *Praktiske Grunde* (4/2009) sin undersökning av lärarstudenter. I allt bekräftas den bild av lärarstudenterna som Bertilsson (2009) givit, men fler faktorer har undersökts med hjälp av intervjuer och enkäter vid dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm 2005. Dessa resultat beskrivs med stöd i deras SEC-kollega Mikael Börjessons undersökningar av lärarutbildningens plats i högskolefältet¹. Lärarutbildningarna utgör i alla lägen en betydande del av högskolestudier, dock med viss regional variation och där gamla lärarseminarier dominerar de nya högskolorna i kraft av antal (t ex Gävle).

Några iakttagelser från Hultqvist och Palme (2006): Lärarstudenterna har sällan gått i friskola, vilket kan tyda på att de inte tagit för sig av aktuella utbildningsmöjligheter. De har sällan varit utomlands under gymnasietiden jämfört med andra högskolestuderande. Vidare arbetar lärarstudenter parallellt med sina studier, som de lägger ned mindre tid på än andra studenter. Lärarstudenter ingår sällan i frivilliga kår- och karriärsammanslutningar och läser sällan dagstidningar.² Kulturvanor följer samma mönster där exempelvis dubbelt så många läkarstuderande är med i filmklubbar än lärarstuderande, vilket också gäller bokläsning och museibesök.

I intervjuerna ger lärarstuderande med arbetarbakgrund och låga betyg intryck av att vilja bli omhändertagna av lärarutbildningen, som de anser förvirrande, vilket jag återkommer till. Dessa studenter kallar sina seminarielärare vid förnamn och övriga representanter för lärarutbildningens organisation för »dom». Lärarutbildningens smörgåsbord av individuella val, ett

resultat av 2001 års flexibla lärarutbildning, blev oöverskådlig för dessa studenter³. Studenter med studietraditioner klarade valsituationerna bättre men såg lärarutbildningen som ett personligt projekt, inte som ett politiskt styrt uppdrag. Men de är i minoritet. Examinationsuppgifter som innebar att »formulera ett problem» missuppfattades som att något måste vara problematiskt. Moraliska synpunkter på läraryrket och utbildningen gavs snarare än ämnesmässiga. Mer omsorg, mer barnrättigheter, mer slagord om holism/ämnesintegration/estetiskt-praktiska ämnen/motion blev dessa studenters svar på vad som bör ingå i skolans uppdrag och i den egna utbildningen. Avslutningsvis skriver Hultqvist och Palme (2006 s 91):

Det är något paradoxalt att den utbildningspolitiska ambitionen att bredda rekryteringen till högskolan, vilket också lett till en ökning av studenter från studieovana miljöer till framför allt lärarutbildningen, genom reformens utformning snarare har förstärkt känslan hos dessa studenter av att vara utlämnad till en utbildning de inte förmår greppa.

Eftersom lärarutbildningsreformen 2001 initierades av den socialdemokratiska regeringen i syfte att en gång för alla utjämna klyftorna inom lärarskrået genom att sammanföra läroverkstraditionen och folkskollärartraditionen och i praktiken underordna den förra under den senare, kan detta förklara något av vad som sker i dagens lärarutbildning. Men arbetardöttrarna förmår inte greppa detta. Varför? Över till den progressiva pedagogikens sista strid vid millennieskiftet.

PEDAGOGIKEN

Den pedagogiska strömning kallad progressivism som dominerat lärarutbildningen gick under 1900-talet segrande ut i striden mot de gamla systemen med parallella skolor, auktoritetslydnad och tro på objektiv kunskap och så vidare. Skolmän som Stellan Arvidsson, Sixten Marklund, Jonas Orring, Torsten Husén, Åke Isling med flera, vilka ledde framstegen under efterkrigstiden, blev själva under 1970-talet kritiserade från vänster av de radikala pedagogerna i *Krut* (Kritisk utbildningstidskrift), *SOL* (Socialistiska skolarbetare), *DAKS* (Föreningen för en demokratiserande och aktiverande skola) med inspiration utifrån (Pierre Bourdieu, John Dewey, Paul Freire, Célestin Freinet, Friedrich Fröbel, Loris Malaguzzi, Jean Piaget, Jean-Jaque Rousseau, och numera den påbjudne Lev Yygotsky) och influenser från svensk och utländsk reformpedagogik (Ellen Key, Elsa Köhler men även Maria Montessori och Rudolf Steiner).

Dessa kritiker ville gå än längre i progressiv riktning. Skola och samhälle skulle omdanas rejält. Olof Palme talade under sin tid som utbildningsminister på 1960-talet om skolan som en »spjutspets mot framtiden». Med nya, främst amerikanska teorier om lärande och entusiastiskt tal om management, öppnade sig senare nya marker för progressiva pedagoger från det röda 1970-talet att samverka under det blåare 1990-talet. De progressiva pedagogerna återfanns vid den tiden vid landets lärarhögskolor och universitet liksom vid

statsmonopolmedia SR/UR/SVT och blev tongivande i skoldebatt och SÖ:s uppdragsforskning. Därmed inte sagt att forskare och lärarutbildare tagit partipolitisk ställning, men att majoriteten har stött de skolpolitiska reformstrategierna vilka initierats av vänsterblocket i riksdagen med stöd av ett eller två mittenpartier.

Alla i vänsterblocket var inte ense om allt, men i stort fanns en riktning bort från allt som väglett realskola och läroverk mot inspiration från folkskola och den nya sammanhållna grundskolan för alla. Hultqvist och Palme (2009 s 78) kallar själva sin tidigare arbetsplats, den numera nedlagda Lärarhögskolan i Stockholm, för »den socialdemokratiska regeringens skötebarn». Donald Broady, som 1977 startade *Krut* tillsammans med andra skolradikaler, skriver:

En variant av progressivismen, utpräglat individualistisk och psykologiserande, upphöjdes vid samma tidpunkt som då *Krut* kom till, 1970-talets mitt, definitivt till statligt påbjuden pedagogisk ideologi, konsekrerad av skoladministratörer och förkunnad vid lärarhögskolor och på studiedagar. Låt oss för korthets skull tala om den svenska statsprogressivismen. Då hade redan under ett halvsekel skilda versioner av europeisk reformpedagogik och amerikansk progressivism haft sina förkämpar, ganska fåtaliga visserligen men stridbara, i synnerhet bland lärare som fronderade mot invanda undervisningsformer och mot Skolöverstyrelsen och dess föregångare. I efterhand kan man konstatera att vi som startade *Krut* tillhörde den sista generation av svenska lärare för vilka progressivismen fungerade som en motståndsrörelse. Därefter antog den formen av officiell skolideologi (en ideologi, väl att märka, själva undervisningspraktiken harmonierade förmodligen sällan med hela det progressivistiska evangeliet), förhärskande ända fram till senaste sekelskiftet och Jan Björklund, och på sina håll en bra bit in i 2000-talet. (Broady 2011 s 80)

Den nu omdiskuterade kommunaliseringen 1991 var en del av reformeringen av skolväsendet i en kameral anda med progressivistisk motivering. Till exempel togs kravet på att lärare ska vara behöriga i de ämnen de undervisade i bort, vilket naturligtvis retade ämneslärarna. Dåvarande skolminister Göran Persson ser tillbaka:

Jag är övertygad om att jag resonerade rätt, även om jag samtidigt insåg varför [ämnes]lärarna gjorde sådant motstånd. Den statliga kopplingen gav dem en högre status i förhållande till andra kommunalanställda. Jag förstod deras motstånd men det gamla systemet var dödsdömt. (Ohrlander 2009 s 74)

De extra miljoner han lovat i riktat sektorsbidrag till skolan för att få med VPK (Vänsterpartiet kommunisterna) och Lärarförbundet försvann efter något år. Elever som gick i denna skola fick utstå lärarnas missnöje och förvirring i nya omorganisationer utifrån teknik, arkitektur, flexibla pedagogiska modeller, där varken rektor, de nya lärarlagen eller kommunens ansvariga visste vad som gällde. Men fort skulle allt gå. Rektorer behövde liksom

lärare inte vara behöriga för den skola eller det ämne de verkade inom utan rekryterade under 1990-talet också från kyrka, försvar, näringsliv och skolbarnomsorg/förskolor. Ibland kallades de platschefer istället för rektorer. Kommunförbundet ville 1997 gå än längre i deprofessionaliseringen av läraryrket och ta bort alla hinder men stoppades.

De borgerliga skolpolitiker som idag vill frånhända sig ansvaret för att ha haft fingrar i den progressiva syltburken kan avfärdas som hycklare. Den borgerliga skolpolitiken 1991–1994 lade till New Public Management, svulstig retorik om nyliberalt systemskifte, eufori över informationsteknik och skolans internationalisering till mer liberala progressiva idéer om flexibelt lärande, ny skolarkitektur och mentorskap. Stadier avskaffades till förmån för F-5 och 4-9 skolor, läraren blev handledare precis som Alva Myrdals skolkommission föreslagit redan 1948 (fast nu mer förföriskt med hjälp av Power-Point, Tom Tillers (1999) känguruskola och brukade slagordet »the guide by the side instead of the sage on the stage».

En IT-orienterad allians mellan en teknokratisk höger och en pedagogisk vänster vann framgång under 1990-talets omvälvande reformskede tillsammans med ett vurmande för flexibla progressiva metoder inspirerade av näringsliv, amerikansk skolmanagement, kreativitetssurr och distribuerade lärandemiljöer. Bäst formulerades detta av John Steinberg (1998) i boktiteln *Låt skolan dö!* och förlaget Brain Books ständigt allt hurtigare utgåvor av bilderboken *Inlärningsrevolutionen: hur vi kan förändra vårt sätt att lära oss*.

Om skolan inte dog av John Steinbergs högervinklade skolkritiska bok så skulle den i vart fall sprängas av pedagogikprofessor Bengt-Erik Anderssons vänstervinklade skolkritiska bok. Den norrländska modellskolan i Färila hyllades i Stockholms Lärarhögskolas progressivaste professor, Bengt-Erik Anderssons (1999) *Spräng skolan!* Detta experiment ledde dock till sämre skolresultat liksom vantrivsel. Färila skola (utvärderad med förödande resultat i Naeslund 2001), som blev ombyggd med hjälp av miljonanslag från staten för att underlätta datorstöd, elevcentrering och eget lärande, fick lägga om hela konceptet efter usla resultat, vantrivsel och omfattande protester.

De likriktade arbetslag, som tvingades fram med kommunfinansierade lärarfortbildare som jag själv, var riktade mot ämneslärarna på högstadiet, särskilt om de inte ville undervisa i ämnen de inte var behöriga i. I allt syftade kommunaliseringen till att jämna ut skillnader mellan lärartjänster och övriga kommunalanställdas tjänster, det vill säga att deprofessionalisera lärarkåren. Som fortbildare vid Uppsala universitet fick jag i uppdrag att försöka lotsa villrådiga lärare genom de tunna häftena LPO94 och LPF94. Enligt utredningen *Skola för bildning* (SOU 1992:94) skulle lärarna själva konstruera lokala betygskriterier, tolka kursplaner och utvärdera betygskvaliteter istället för kunskaper och färdigheter.

Tanken var säkert god när den uppstod på Lärarhögskolans metakognitiva seminarier vid de institutioner som alla påpassligt under 1990-talet bytt till namn med »lärande», men ute i skolorna fick idéer om den reflekterande praktikern, de ständigt rabblade fyra F:en (fakta, förtrogenhet, förståelse, färdighet) i Skolverkets nya »blombok»⁴, kommunalt frirum, deltagande målstyrning, lokalt läroplansarbete och distribuerade digitala lärandemiljöer

ett ljunt mottagande. Betygsutredningen SOU 2007:28 (s 162) talade senare om denna utredning och dess efterföljare som lett till »olyckliga konsekvenser av det breda utbud av begrepp som använts av främst Skolverket». Begrepp som också kunde stå för olika saker i samma text på skilda ställen.

När undrande kommunala skolledare med nytt skoluppdrag under 1990-talet ringt Skolverket för att ställa frågor och fått till svar, »Vad tycker du själv?», var det en konsekvens av verkets oklara uppdrag. »Verkets praxis har inneburit att man legat lågt med att ge lärare och skolledare stöd överhuvudtaget» (SOU 2007:28 s 163). För att markera ett avståndstagande till det tidigare styrsystemet intog Skolverket en avsiktligt låg profil och aktade sig för att uppfattas som styrande av verksamheten. Att inte »kliva över kommungränsen», ett uttryck myntat av dåvarande generaldirektören för Skolverket, progressiv professor och före detta rektor för Lärarhögskolan Ulf P. Lundgren, blev därigenom ett sätt att markera kommunernas eget ansvar. Inte förrän 2001, när Riksrevisionen skarpt ålade Skolverket att sluta vara en »debatterande kunskapsorganisation» (Jarl & Rönnberg 2010 s 184) och istället leda skolväsendet, började en riktning skönjas.

Därefter skedde uppstramning angående likvärdig nationell betygssättning, mer inspektion och mer respons från Skolverkets personal till rektorer och kommunföreträdare. Den svaga statliga styrningen och den inkompetenta kommunala tillsammans med den nya »kvasiskolmarknaden» (Bunar 2008) ledde till att många elever, lärare och föräldrar gick vilse i ett system som inte hängde ihop. Dagens lärarstudenter gick i denna allt rörigare skola under 1980- till 2000-talets början med en allt mer proletariserad lärarkår och med ständiga reformer under progressivismens sista sjudande decennium.

I mitten på 2000-talets första decennium återfinns försvarare av denna progressiva elevcentrerade skola i nätverken Lärarutbildningskonventet och Barnuppropet (Barn har rätt), det senare lett av före detta skolverkschefen och progressive professorn Mats Ekholm med argument mot lärarstyrd undervisning och resultatuppföljning⁵. Han hade tidigare lett Skolverket mot avskaffade behörighetsregler för högre studier, färre tim- och kursplaneregler, ett nytt skolämne »Etik och moral» på bekostnad av historia/religion/samhällskunskap, lokala läroplaner, samverkande styrning och så vidare, men försvann till förmån för den mer styrande generaldirektören Per Thullberg. Från Eskilstuna, Karlstad, Örebro och andra lärarutbildningsorter hörs numera allt svagare protester mot de nya utbildningsreformerna under den av pedagogikprofessorerna kritiserade folkpartistiska utbildningsminister Jan Björklunds ledning, men de blir allt tystare.

Två nidbilder kan skönjas: Å ena sidan den öppna kvinnliga samverkande klassläraren för lägre åldrar, som blev riktmärke för den progressiva elevcentrerade läraren, och å andra sidan den slutne självständiga manliga ämnesläraren på högstadiet. Den av lärarutbildarna oftast avfärdade journalisten Maciej Zarembas reportage (2011) från Tolvåkersskolan ger tragikomiska intryck av en skola i förfall där ämnesrum demonterats, läroböcker slängts, lärare tvingats prioritera »elevernas mående» framför skolresultat och ämneslärare görs ned.

Skolinspektionen fann stora brister i skolan och övervägde tvångsförvaltning medan det progressiva Lärarförbundets medlemstidning inte fann några fel annat än resurs- och vikariebrist. Före detta skolminister Thomas Östros (S) sade efterklokt att har man en skola som är mycket avreglerad, och till och med överväger att ta bort timplaner, behöver man vara än mer noggrann med resultatet. Tar man bort regler och inte vill veta resultat blir skolans riktning oklar (Ohrlander 2009 s 202). Lärarnas otillräckliga kunskaper om systemet och de styrdokument som finns innebar framför allt en rättsosäkerhet för eleverna och mindre likvärdighet⁶.

Konsekvenserna av en omdefinierad och nedtonad lärarroll där lärarnas värderingar inte togs tillvara eller ens respekterades, bara deras eventuella yrkeskunskaper och examina, blev att fokus flyttas från skolans kärnverksamhet, undervisning, till olika legitimitetsskapande processer för skol- och kommunledning och stat som kundval, konkurrens, management, standardisering och kontroll (Regeringskansliet 2009). Elevernas nya uppdrag att dra in skolpeng till sin skola blir i detta kaos en märklig uppgift som säkert inte fört dem närmare reellt inflytande och skolresultat.

Tillbaka till lärarutbildningarna och deras utbud av texter och tänkande om skola för de allt sämre förberedda studenterna. Eftersom den segrande progressivismen sedan 1970-talets strider stått för den nya goda friheten mot det onda gamla tvånget, har dess företrädare fortsatt med sin kritik av allt som påminner om tidigare undervisning och metodik.⁷ Dessa 40-talister kämpar fortfarande mot betyg och prov, lärar- och vuxenauktoritet, uppfostran och lydnad, objektiva kunskapsmått, tradition och detaljkunskaper, uppdelning efter genus, begåvning, etnicitet och klass och för en mängd goda ting som solidaritet med svaga och världen, sen uppdelning i studie- och yrkesförberedande studier, elevdemokrati, ökade resurser och modernitet, uppror, kreativitet och fantasi, sociala relationer och värdegrund, radikal jämlikhet och demokrati, gemenskap och grupparbete, självstyr och temainriktat lärande, skapande av egna läromedel, PBL/PLAN/PEEL/portfolio/projekt, individrelaterat lärande, lärande framför undervisning, samhällsnyttiga och verklighetsbaserade skolprojekt, samverkan med omvärlden utanför skolan (sällan näringsliv dock), frigörande fostran, identitetsutveckling/politik, ämnesintegrering och samarbete mellan lärarkategorier, fler yrkeskategorier i skolan, multipla intelligenser och lägre inträdeskrav till högre utbildningssteg.

Visserligen börjar även dessa 40-talister pensioneras men de har varit duktiga som de flitiga män och kvinnor de är, ofta med goda studietraditioner till skillnad från dagens lärarstudenter, och fostrat neo-progressivistiska doktorander som tar vid. Inte sällan har dessa i sin tur mutats in nya områden som deras storasystrar och bröder missat i queer-, identitets- och etnicitetsslågren. Men samma perspektiv kvarstår: progressiv pedagogik med sin kritik av traditionell lärarledd skola med krav på ordning är fortfarande rätt. Undantag finns men hutats åt av dem som tror sig veta bättre⁸.

När dessa gamla och nya radikala lärarutbildare så får grupper av studenter som inte skriver bra och inte heller läser så ofta och heller inte klarar av att orientera sig i vetenskapliga resonemang utan helst vill ha klara instruktioner blir resultatet märkligt. Lärarutbildarna själva, som har god utbildning och

förutsättningar genom sin grundliga skolgång, har för länge sedan passerat så kallade traditionella⁹ uppfattningar om skolan och befinner sig minst två steg framför sina studenter. som inte har tillgodogjort sig elementär läsning och skrivning, gjort avancerade teoretiska ställningstaganden eller haft någon hemma att diskutera Judith Butlers queer teori med. Dessa studiesvaga studenter förväntas dels tillgodogöra sig vad som tillhör skollärares elementa (läsa, skriva, tänka, organisera, leda), dels ta avstånd från detsamma. Ofta hoppar de över det första steget, lär sig läsa slarvigt i gruppexaminationer och skriver påvra så kallade hemskrivningar (för övrigt ett otyg i sig) och går direkt till att kritisera katederundervisning och lydnad för lärare/vuxna med mera.

Den ideologiserande pedagogiska litteratur de får läsa ger dem argument utifrån bland annat klass, kön, etnicitet för att skolan förtrycker vissa grupper och att betyg och resultatuppföljning är symboliskt våld i likhet med skolaga¹⁰. Bara det att skolagan avskaffades 1958 och det förtryckande parallellskolesystemet fyra år senare i och med grundskolans införande. Lärarstudenterna har idag bara erfarenhet av den mjuka progressiva skolan, som vare sig givit dem mentala verktyg att förstå andra tider eller inse varför de ska kritisera något som de aldrig erfarit, bara hört talas om som tvång, lydnad, ålderdomligt, fel och förtryckande. Endast till Sverige nyanlända elever förvånas över den röriga skolmiljön, men på ett halvår är de socialiserade och stimmar och stojar som andra. I egenskap av ansvarig för förberedelseklasser i en skola med 99 procent invandrarelever såg jag transformeringen av flitiga snälla elever till normala svenska elever, det vill säga inte sällan utan respekt för andra och vuxna och inte flitiga som många skolbarn i de länder de lämnat.

Vare sig vi talar om den utbildningssociologiska skolkritiken från Fridtjuf Berg, Bourdieu, Foucault med flera eller den individualiserade reformpedagogiken från Rousseau, Key, Köhler med flera, så saknar lärarstudenterna verktyg från hem och gymnasiestudier att hantera begreppen med annat än sin egen skolgång och ideologiska utrop. Hultqvist och Palme (2009 s 87) skriver:

Med ›krav› menar vi här mer eller mindre explicit formulerade förväntningar på olika slags färdigheter och förmågor – att avkoda och bedöma en kurs innehåll och struktur, att skriva grammatiskt korrekt, att förstå principerna bakom olika slags textgenrer, att ha tillräckligt med vad man kan kalla för ›kulturella› referenser för att ge mening åt föreläsningar, litteratur och uppgifter av olika slag.

Ett resultat av den omfattande skolkritiken av en mer traditionell lärarroll och undervisning är, som konstaterats ovan, att högpresterande studenter med mer studievana, lärarbarn i synnerhet, har lämnat lärarutbildningen, särskilt efter kommunaliseringen och de progressivt inriktade didaktiska och avreglerande reformerna under 1990-talet. Som man bäddar får man ligga. Att stå framför en klass lärarstudenter (något seminarium är det inte fråga om) och förklara skillnaden mellan symboliskt och ekonomiskt kapital för studenter som inte hänger med är en grannliga uppgift. Men det märkligaste av allt är att den svenska staten avhänt sig ansvaret för kommande generationer genom att underminera sina egna förutsättningar.

Naturligtvis kan man använda frigörande pedagogik, som Paulo Freire gjorde i Brasilien på 1960-talet, genom att lära ut revolutionära begrepp via alfabetisering. Men att en stat organiserar utbildning av blivande lärare genom att ge dem tankar om att den skola de ska verka inom, och den stat som ska betala och stödja dessa skolor, i grunden är förtryckande, orättvis och upprätthåller maktstrukturer alltefter kön, etnicitet, klass, religion, sexuell läggning, funktionshinder, adoption, mathållning och så vidare (välj själv offerkategori) blir felslaget hur man än vrider på saken.

Lärarytbildarna talar ibland om dessa svårigheter men inte som att de själva upprätthåller ett slags förtryck. Vi med skolframgångar som blev lärare, lärarytbildare och pedagoger har vårt på det torra och kan citera hur mycket om den dolda läroplanen vi vill men har sällan känt den in på skinnet. Dagens lärarstudenter behöver inte upplysas om detta men lära sig vad de inte kan, inte hitta sig själva. Som Marx skrev är arbetarklassens befrielse dess eget verk. Vi lämnar lärarstudenterna för ögonblicket och går till ett återkommande skolproblem; ordning och disciplin.¹¹

ETT STÄNDIGT SKOLPROBLEM

Några utgångspunkter:

- 50% av eleverna i åk 4–6 anser att det bara ibland är lugnt i klassrummet på lektionerna och att de bara ibland har arbetsro.
- 13% känner sig alltid eller nästan alltid störda av andra elever på lektionerna
- 66% av äldre elever anser att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta lektioner
- 14 % anser att detta endast gäller för några få eller nästan inga lektioner
- 22% av alla elever känner sig störda av andra elever vid nästan alla eller de flesta lektioner (14% 2006)
- 25% av elever i åk 7–9 och 20 % i gymnasieskolan uppger att de på nästan alla lektioner känner sig störda i arbetet av andra elever.
- 60% av elever i åk 0–0 anser att alla eller de flesta av lärarna är bra på att skapa arbetsro
- 20% av elever i åk 0–0 anser att inga eller några få lärare är bra på detta.

Varken Hans Bergström eller Jan Björklund har uppfunnit dessa beklagliga fakta om ordningsläget i svensk skola utan elever i enkäter i Skolverkets undersökning 2009, *Attityder till skolan*. Siffrorna är hårresande och borde ha lett till grundlig debatt och forskning av ivriga pedagoger men så har inte varit fallet. Varken i *Pedagogiska Magasinet* eller i denna tidskrift har läget uppmärksamats. Det kan finnas förklaringar till tystnaden hos landets lärarytbildare och pedagoger.

FEM MOTIV TILL TYSTNAD

De fem motiven till de båda tidskrifternas tystna kan vara:

- De känner inte till Skolverkets enkät.

- De känner till den men anser den oviktig.
- De anser den viktig men tiger på grund av okunskap.
- De anser den spelar utbildningsminister Björklund och DN:s ledarredaktion i händerna och avstår att diskutera saken.
- De anser att elevernas upplevelser strider mot den progressiva ideologin.

samtliga svar innebär praktiskt taget tjänstefel för statligt anställda experter på skola vilket pedagogiska forskare är, men troligen är de och lärarutbildarna inte beredda på att decenniernas statsprogressivism inte lett till bättre resultat. Tanken var ju att den elevcentrade undervisningen och temaarbeten i projekt, eget arbete med mera skulle leda till annan men bättre ordning. Eleverna håller inte med. Knappt ett decennium tidigare publicerade PISA (Aspelin 2003 s 6) en liknande undersökning, där de svenska skolorna framstod som de stökigaste av alla bland undersökta länder och med störst andel skadegörelse och stölder¹².

Dåvarande generaldirektören för Skolverket Mats Ekholm försvarade de svenska klassrummens oordning med att vi hade en annan slags ordning och sade: »Vi bedriver undervisning på ett annat sätt och får de ett bättre förhållande mellan lärare och elev» medan skolminister Ingegärd Wernersson (S) gick till försvar för de stökiga eleverna och skrev att de inte skulle straffas (Aspelin 2003 s 7 f). Efter det brast fördämningarna i skoldebatten, Ekholm fick gå och partiledare Lars Leijonborg inledde folkpartiets seger i skolfrågan medan socialdemokraterna backade på punkt efter punkt. Även lärarförbunden presenterade 2003 undersökningar, där det konstaterades att 43 procent av lärarna måste ägna betydande lektionstid varje dag åt att skapa trygghet och studiero.

För socialdemokratin har ordningsfrågan varit känslig eftersom elever från arbetarhem traditionellt gjort mer bus, uppror och struntat i skolan. Från att ha varit för ordning och reda i folkskolan dominerades arbetarrörelsen efter 1945 av Alva Myrdals amerikanskt inspirerade progressivism, rosa pedagogik och medelklassradikalism i disciplinfrågan. Dagens lärarstudenter lär sig allt om ungdomsforskaren Paul Willis arbetarklasspojkers uppror och inget om hur dessa uppror ska motverkas. Inte förrän LO gav ut *Resa i första klass* 2001 återtog några företrädare positionen att ordning i skolan inte är fel:

Det är inte reaktionärt att kräva ordning, reda, disciplin och respekt för vuxna av eleverna i skolan /.../ Allt för mycket tid går åt för att överhuvudtaget få ordning i klassen, få eleverna att komma i tid, att sätta sig på plats. Det finns många förklaringar till varför ordningen tycks vara så dålig och respekten för de gemensamma lokalerna så liten. /Men att angripa orsakerna tar inte bara tid, det kanske också är omöjligt. Därför är det helt enkelt nödvändigt att gå direkt på yttringarna, att återskapa normer, respekt för normer och sanktioner mot dem som inte följer normerna. (LO 2001 s 166)

Liknande tongångar inom vänstern i bred mening har alltid funnits, till exempel Gunnar Ohrlander, FiB/Kulturfront, delar av kunskapsrörelsen och ett par vänsterintellektuella, men de har varit i minoritet även om progres-

sivismen bland politiker idag bara försvaras rejält av Rossanna Dinamarca (V) och knappt av miljöpartiet.¹³ Socialdemokratin tiger, Varför? Se ovan under Fem motiv till tystnad.

För blivande lärare är ordning i klassrummet en ångestfylld barriär att bemästra. Får du dessutom veta av dina lärare vid lärarutbildningen att sanktioner, ordningsregler, utvisningar ur klassrummet, beslagtagande av mobiltelefoner, tillsägelser om kepsar¹⁴ med mera är känsliga och tveksamma åtgärder är du utlämnad åt i värsta fall en hop elever som mobbar dig. Fenomenet lärarmobbning diskuterades livligt i framförallt realskolan som motsvarade högstadiet för mer än ett halvsekel sedan. Idag drabbas drygt 20 procent av lärare av hot, våld och trakasserier årligen (Skolverket 2009) och för pojkar är siffran högre, 28 procent (Arbetsmiljöverket 2011).¹⁵ Lärarstudenter lär sig mycket om ojämlika strukturer, specialpedagogiska lösningar på beteendeproblem men sällan hur man tar hand om elever som stökar, inte har med sig pennor, tar emot mobilsamtal under lektion, vägrar lyda, använder svordomar och kränker andra. Samtal med föräldrar liksom elevvårdskonferenser rekommenderas livligt men kan vara fruktlösa och inte omedelbart tillgängliga.

Själv fick jag som biträdande rektor i Tensta 2005 både spottloskor och mat kastad på mig, som jag fick hantera efter förmåga utan uppbackning från skolledning. Mina egna studenter vågar inte stå på sig i samma utsträckning som jag. Den ena händelsen slutade i tingsrätten. Lärarstudenter får hålla tillgodo med uppmaningar från kurslitteratur om att »Dämpa impulsen att kontrollera» och »Utbildningens mål är att utveckla kompetenta, omsorgsfulla, kärleksfulla och älskvärda människor» (Aspelin & Persson 2011 s 157, 155).

Det intimitetstyranni som rått sedan Internet kommit och mobiltelefoner blivit talrika har lett till att lärare ofta utsätts för påtryckningar i och utanför klassrummet om att öppna upp sitt privata liv, till exempel genom att addera elever till sin Facebook sida, Twitter och så vidare. Lärarfackens eget yrkesetiska råd ser problem men avråder inte vilket för de flesta yrken med ansvar för minderåriga vore mest naturligt.¹⁶

Ordningsproblemen kommer inte att minska med en sådan hållning och är otänkbar i de flesta länder. Lärarstudenter ges fortfarande ingen bra vägledning i detta och visar själva ibland för lite integritet genom sitt uppträdande och utseende mot elever och vuxna i skolan och på lärarutbildningen¹⁷. Visst tvingar den senaste lärarutbildningsreformen fram kurser i konflikthantering och en vassare skollag med större befogenheter, men jag tror dessa åtgärder kommer att visa sig otillräckliga mot den konforma kultur av progressivistisk pedagogik som lever ett eget liv i lärarutbildningskorridorer och pedagogisk forskning¹⁸. Ingen blir gladare än jag om jag har fel.

Många lärarstudenter omtalar numera sina lärare och VFU-handledare som »snäll» eller »sträng». Eftersom det progressiva idealet har varit att vara elevcentrerad och inkännande, är det rätt att vara »snäll» både som lärarstudent och som lärarutbildare. När denna hållning inte fungerar, till exempel i en stökig högstadielklass, återstår bara misslyckanden och pinsam tystnad eller klapp på axeln från handledare och lärarutbildare. Få orkar att problematisera så kallade »snällt» beteende och rekommendera »strängt» efter

decennier av ideologisk påverkan. Istället för handfasta råd om hur få ordning i klassrum läser mina studenter studier om identitetskonstruktioner av invandrarkillar, barn- och fritidsprogrammets unga kvinnors heterosexualitet, FN:s barnkonvention, klassamhället i svensk folkskola, hur flickskoleelever disciplinerades och annat intressant, men ack så prudentligt progressivt förpackat och oväsentligt för dagens lärarstudenter som inte har 30 hp i antropologi/sociologi/litteraturvetenskap/historia när de börjar, än mindre betyg i alla ämnen från gymnasiet.

POST-PROGRESSIVISMEN

Mina poänger beträffande lärarstudenternas utsatta plats och skolpolitiken torde ha framgått varför jag återvänder till mina kollegor, lärarutbildarna. De befinner sig motvilligt sedan ett decennium i en hårt kritiserad position dit även jag vill fösa in dem i. Deras progressiva skolkritik har först blivit statsideologi (Broady 2011), sedan uttömd på sin kraft, kritiserad av snart sagt alla läger och med Ekholms exit 2003 utmönstrats ur ledningen på Skolverket, men den dröjer sig kvar i huset. Några envisa röster hörs från Karlstad, Jönköping och Örebro, men de flesta har inträtt i den tystnad jag noterade ovan. Denna tystnad har numera ett namn, »post-progressivismen».¹⁹ Den innebär att den traditionellt progressive lärarutbildaren erkänner sig besegrad på walk over av en eventuellt ond omvärld, dock ledd av demokratiskt tillsatta skolministrar och generaldirektörer som tagit beslut i annan riktning än man som pedagog och lärarutbildare tänkt sig.

Men detta stadium innebär stagnation: framåt går icke då progressivismens framtidstro tappat tilltro och bakåt innebär för dem en återgång till Caligulas läroverk i 1940-talsfilmen »Hets» och allt som förknippas med denna förprogressiva period. Återstår bara att älta sin förvirring utifrån den flytande moderniten, återuppväcka tidigare aktuella men numera passerade franska »post-tänkare», betrakta grundskolans införande 1962 som en framgång i vart fall och invänta pensionen. Post-progressivismen har den fördelen att problem erkänns om än inte löses.²⁰ Mina post-progressiva kollegor Hultqvist och Palme (2009 s 93) lägger fram ett scenario som de flesta lärarutbildare känner igen:

När vi i arbetet som lärarutbildare, till exempel i rollen som handledare, möter studenterna är det vår uppgift att tygla det normativa och peka på både kravet på och möjligheten av reflektion och kritisk distans. Men det normativa, eller viljan att göra gott, tycks för dessa studenter utgöra själva energin för att till exempel prestera en akademisk uppsats. Tron på de positiva effekterna av exempelvis utökad tid för idrott i skolan, på nödvändigheten av förändrade matvanor eller på en rättvis skola där alla elever lyckas lika väl kan i studenternas arbeten ofta framstå som (den enda) drivkraften i deras studier. Kan det vara så att de studenter som starkast uttrycker denna vilja är de som också känner sig mest främmande i en utbildning som värdesätter förmågan till reflektion och kritisk analys snarare än viljan att gripa in och göra gott? »Den goda viljan» utgör för dessa

studenter ett sätt att bygga upp en yrkesidentitet i en institutionell miljö där de har svårare att identifiera sig med de akademiska förebilderna.

Min tes att lärarstudenternas situation, som jag dragit från SEC gruppens forskning och egna erfarenheter, säger mig att Hultqvist och Palme är sanna post-progressivister, som inte förmår tillgodose lärarstudenternas berättigade behov på raka besked men som inser deras dilemma. Tvärtemot dem vill jag bekräfta studenternas begäran om klara besked när det gäller till exempel ordningsproblem och lektionsmetodik. Akademiseringen av läraryrket och skolan leder visserligen till en mer digital kultur till skillnad från oral och behov av en reflekterande hållning, men för den skull ska inte lärarstudenternas vilja till att se klart igenom dimman i klassrummet föraktas.

Jag anser att Hultqvist och Palme har rätt i sitt engagemang, sin tilltro till moral och hopp om att reda ut situationer på bästa sätt – utan att beakta vare sig klass, genus, religion eller social bakgrund i den stund suddgummin flyger om öronen. Vetenskap i all ära, sade den gode Émile Durkheim, men undervisningskonst och praktisk teori något annat (Broady 1999). Post-progressivismen kan ha det goda med sig att den till sist tvingas gå framåt utan sina gamla lojaliteter och uppfinna nya vägar för pedagogiken. Ett sådant tvång utsätts den för just nu, när kullar av studenter inte klarar sina studier och hoppar av (16 procent 2011, en stor ökning), inte fixar sin VFU och inte får handfasta råd i sina lärarutbildare i tillräcklig grad.

Mina rekommendationer till lärarutbildarna är att, parallellt med sina studier, ge lärarstudenterna en extra termin av intensiv studie- och skrivvägledning. De behöver tränas mer i skrivande men också att i att tillvarata vad de fört med sig in i studierna och som skulle kunna tillföras den medelklassdominerade lärarutbildningen utan att tvingas till någon identitet eller ideologi.

Variierande examinationsformer måste skapas eftersom dagens hemskrivningar och observationer lätt negligeras och kopieras. Progression och sammanhang saknas i lärarutbildningar i en omfattning som inte finns på andra yrkesprogram. Metodik på allvar, fler VFU besök av lärareutbildare, praktisk skoljuridik, redskap för konflikthantering, röstträning, presentationsteknik, tätare undervisningstempo och högre krav. Allt detta kan leda framåt till ett gott klassiskt skolmästarskap.²¹

Medelklassen som fört fram progressivismen till seger under andra hälften av förra seklet har enligt Broady (2011) tappat greppet trots sin dominans inom lärarutbildning och skola, där den hållt stånd bakom höga murar. Den dagen lärarutbildarnas egna barn kommer hem med felstavade veckobrev blir definitivt ett uppvaknande. Att döma av de texter vi lärarutbildare suckar över lär den tiden redan vara inne. Får sedan våra barn stryk i skolan för att den vecka läraren inte förmår hålla ordning i klassrummet kan uppvaknandet övergå i reflexion och handling.

NOTER

1. Alla fem forskare i temanumret om svensk lärarutbildning ingår tillsammans med Donald Broady i forskningsgruppen SEC i Uppsala, där även jag tidvis haft en perifer plats. *Praktiske Grunde* drivs av unga danska samhällsforskare med inspiration från Pierre Bourdieu och Staf Callevaert och är en mer teoretisk variant av den numera nedlagda tidskriften *Krut* (Kritisk utbildningstidskrift).
2. Dock läser 64% av lärare mot yngre åldrar kvällstidningen *Aftonbladet* (obunden S) regelbundet mot 24% *Expressen* (obunden lib) vilket kan ge en hänvisning om deras partisympatier.
3. Den socialdemokratiskt initierade lärarutbildningsreformen 2000 ledde till att lärare för 6–10-åringar kunde utbildas utan att få kunskap i matematik-, läs- och skrivinlärning, liksom att lärare för åren 14–16 inte behövde gå kurser i att sätta betyg, när deras elever väl kom i åk 8 och åk 9.
4. Ett särtryck av *Skola för bildning* med blommigt omslag inte helt olikt Skolöverstyrelsens »regnbågsbok» 1978 innan LGR80.
5. Barnupproret dog ut runt 2009 men Lärarutbildningskonventet fortsätter. I en enkät till 18 000 f d studenter som 60% besvarat anser 70% att de fått bra ämneskunskaper, dvs 40% är nöjda med andra institutioner än lärarutbildningens. Vad övriga 60% anser kan ingen uttala sig om men underlag för optimism är magert (Mårdsjö Blume & Tegmark 2012).
6. Trots att resurser till skolan ökat med 8% sedan 2004 och lärartätheten är högre än på 1990-talet försämras resultaten. Fölster m fl (2009) visar till och med ett svagt samband mellan fler lärare och sämre resultat. Av de tio kommuner som ökat sina resurser mest till skolan under den senaste tioårsperioden är det bara i tre kommuner som andelen elever som har godkänt i alla ämnen också ökat. Förutom att skolan blivit sämre resultatmässigt och dyrare mår elever sämre i de alltmer stökiga klassrummen. »Andelen elever som vid nästan alla eller de flesta lektioner känner sig störda av andra elever har ökat från 14% 2006 till 22% 2009, (Skolverket 2009 s 28). För sämre elevhälsa se SOU 2010:50 s 80.
7. Två ord som snabbt bannlystes och enligt Lärarhögskolan skulle ersättas under 1990-talet av PEME (»pedagogiskt arbete med elev») och, förstås, didaktik.
8. Tomas Englund är som alltid snabb på hanen, t ex mot forskaren om konflikt-hantering Martin Karlberg, se *Pedagogiska Magasinet* 2/2011 och 3/2011. Även om de förkättrade konfliktlösningsmetoderna leder till bra resultat är de fel menar Englund. Pragmatikern John Dewey skulle ha gjort tvärtom. »Truth is what works.» För Englund och övriga gäller att göra som ungdomsforskaren Thomas Ziehe gjorde 1998 genom att säga *Adjö till sjuttioalet*: »Skolpedagogiska reformimpulser borde så småningom sluta att förlita sig på sjuttioalets motiv, innebörder och semantik. Annars går det som när en orkester orubbligt fortsätter att spela de gamla välkända melodierna utan att bry sig om att publiken för länge sedan har lämnat salen. Det är på tiden att spela något nytt, man borde våga en ny början» (Ziehe 1998).
9. Här står traditionell för motsatsen till progressiv men blir lätt fel eftersom progressivism är tradition sedan 60 år i detta land, dock inte i hela världen (jfr Guthrie 2011).
10. Den märkliga svenska uppfattningen att betyg värderar hela din personlighet och inte din skolprestation och därför bör avskaffas upprepas ständigt, t ex »En viktig dold funktion med betyg är att tala om för eleverna hur mycket de egentligen är värda» (Andersson 1999 s 77) och fortsätts av den neo-progressive Christian Lundahl.
11. Se de fem första orden i Not 7 (ovan).
12. Givetvis finns fortfarande pedagoger som försöker blanda bort denna undersökning genom att tala om att PISA krävde »kadaverdisciplin» av den snälla svenska

skolan som olyckligtvis framstod som rörig, t ex neo-progressivisten Daniel Pettersson (Skolporten 2008). Men svenska elever och lärare eftersträvar båda mer ordning med tydligare regelverk (Wester 2008)

13. Ström Melin (2008), Ohrlander (2009), Pålsson Syll (2011), Zaremba (2011), Wingborg (2012).

14. Har lärarstudenten själv keps och dennes lärarutbildare/handledare inte avrått honom från att ha den på i skolan finns ingen räddning.

15. »Under det senaste året har var femte lärare utsatts för våld, hot eller trakasserier på sin arbetsplats. En större andel grundskollärare (22%) jämfört med gymnasielärare (13%) är drabbade. Det vanligaste är att det är elever som står för trakasserierna men det förekommer även att lärare känner sig utsatta av kollegor och föräldrar.» (Skolverket 2009 s 86) Ordningsproblemen för såväl lärare som elever är stora men inte uppmärksammade av lärarutbildning och pedagoger i tillräcklig utsträckning. Störande elever försvaras snarare som av Marcus Samuelsson (2008).

16. »Om lärare däremot känner att de kan behålla sin integritet, har kunskaperna, och kan se yrkesmässiga fördelar för sig själva och kunskapsmässiga fördelar för eleverna finns inget som hindrar just lärare att vara aktiva i sociala medier» (Laraesyret.se).

17. Jag har fått sms av en lärarstudent på helgkvällar där denna utan att presentera sig med namn och kurs velat diskutera examinationsuppgifter. Redan under Lärarhögskolans tid noterade dock Peter Emsheimer i många texter hur lärarstudenter uppfattade mötet med den förutbestämda progressiva ideologin bland lärarutbildarna t ex i »Studenters reflektion – Systematik eller fritt tyckande» (Emsheimer 2002).

18. Men annan ideologi t ex om att mer kommunikationsteori av äldre habermasiansk typ ska rädda lärarutbildningen lever kvar i som Lena Fritzéns (2008) »Lärarutbildningens vetenskapliga samtal». I lärarutbildaren Anita Erikssons (2009) avhandling *Om teori och praktik i lärarutbildningen* finns förvisso förvirrade studenter men ingen analys av deras studiebakgrund eller av den ideologiserade lärarutbildningen.

19. Termen liknar Christer Fritzells (2011 s 222) »allmän post-post modernistisk avslagenhet» men är mer optimistisk. Alla lärarutbildare har inte ens gjort detta, t ex H.Å. Scherp, bloggsidorna Skolöverstyrelsen, Samhälleochskola m fl. För högljudda utrop av kvarlevande progressiva pedagogprofessorer, se Englund (2012) vars text oväntat kallas »rättshaveristisk» av *Pedagogiska Magasinet*s recensent nr 2/2012).

20. Kroksmark i samma antologi är mer sansad men förundras över att så få förstått vitsen med didaktik efter 25 år (?!), medan H.A. Larssons eleganta genomgång av progressivismens uppgång och fall rekommenderas och kan bara mätas med Broady (2011).

21. Den kanadensiska pedagogikprofessorn Kieran Egan (2002) som kritiserat den tidiga progressivismen sönder och samman försöker i The Imaginative Education Research Group (<http://www.iereg.net>) göra något annorlunda bortom progressivismen.

LITTERATUR

- Andersson, B-E. 1999: *Spräng skolan!* Jönköping: Brain books.
 Arbetsmiljöverket 2011: *Kunskapsöversikt Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland lärare och elever.* (Rapport 2011:15) Stockholm: Arbetsmiljöverket.
 Aspelin, J. 2003: *Zlatan, Caligula och ordningen i skolan.* Studentlitteratur: Lund
 Aspelin, J. & Persson, S. 2011: *Om relationell pedagogik.* Studentlitteratur: Lund.
 Barn har rätt: *Barnuppropet.* <http://sites.google.com/site/barnuppropet/Home>
 (2012-06-11)

- Bertilsson, 2009: Lärarstudenterna: Förändringar i rekryteringen av lärarstudenter 1977–2009. *Praktiske grunde*, 3(4), 19–42.
- Broady, D. 1999: Skolmästarkonst och vetenskap. *Artes*, 25(1), 80–85.
- Broady, D. 2011: »Skolan, medelklassen och statsprogressivismen. *Krut* 2/1998, 142–144.
- Bunar, N. 2008: *När marknaden kom till förorten: valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdens skolor*: Lund: Studentlitteratur.
- Börjesson, M. 2009: Lärarutbildningens plats i det svenska högskolefältet. *Praktiske grunde*, 3(4), 45–58.
- Egan, K. 2002: *Getting it wrong from the beginning: Our progressivist inheritance from Spencer, Dewey and Piaget*. New Haven: Yale UP.
- Emsheimer, P. 2002: *Studenters reflektion – Systematik eller fritt tyckande*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Englund, T. 2011: Mellan utbildningsvetenskap och utbildningspolitik. I B. Jansson (red): *Utbildningsvetenskapens kärna*. Malmö: Gleerups
- Eriksson, A. 2009: *Om teori och praktik i lärarutbildningen. En etnografisk och diskursanalytisk studie*. (Göteborg studies in educational sciences, 275) Göteborg: Acta Univesitatis Gothoburgensis.
- Fritzell, C. 2011: Pedagogikämnets kris. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 16(3), 215–231.
- Fritzéns, L. 2008. Lärarutbildningens vetenskapliga samtal. I L. Fritzell (red): *Att tolka pedagogikens språk*. (Pedagogik, 143) Växjö: Acta Wexionensia.
- Fölster, S., Morin, A. & Renstig, M. 2009: *Den orättvisa skolan*. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.
- Guthrie, G. 2011: *The progressive education fallacy in developing countries*. London: Springer.
- Hultqvist, E. & Palme, M. 2006: »Om de kunde ge en mall» *Ett sociologiskt perspektiv på lärarstudenternas möte med utbildningen*. (Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi nr 40) Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för samhälle kultur och lärande.
- Hultqvist, E. & Palme, M. 2009: Stå vid rodret eller tappa bort sig. En sociologisk studie av rekryteringen till lärarutbildningen och dess följder. *Praktiske grunde*, 3(4), 77–94.
- Jarl, M. & Rönnerberg, L. 2010: *Skolpolitik: från riksdagshus till klassrum*. Stockholm: Liber.
- Larareyrkesetik.se: *Råd om lärare och sociala medier*. <http://www.larareyrkesetik.se/web/yrkesetik.nsf/doc/00289FCD?opendocument/> (2012-06-17)
- LO 2001: *Resa i första klass. Skolan ur ett arbetarrörelseperspektiv*. Stockholm: LO.
- Mårdsjö Blume, K. & Tegmark, M. 2012: Svensk lärarutbildning är bra. *Svenska Dagbladet*, 2012-05-02. http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/svensk-lararutbildning-ar-bra_7126201.svd (2012-06-12)
- Naeslund, L. 2001: *Att organisera pedagogisk frihet: fallstudie av självständigt arbete med datorstöd vid grundskola*: Linköping: Linköpings universitet.
- Ohrlander, G. 2009: *Den gudarna älskar. Konsten att överleva som lärare*. Sundbyberg: Optimal/Pagina förlag.
- Praktiske Grunde* 2009: »Tema: Lärarutbildningens hierarkier» 3(4). <http://www.hexis.dk/praktiskegrunde-04-2009.html> (2012-06-12)
- Pålsson Syll, L. 2011: *Skolan som god annorlundahet*. <http://larspsyll.files.wordpress.com/2011/03/skolan-som-god-annorlundahet2.pdf> (2012-06-12)
- Regeringskansliet 2009: *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*. (ESO rapport 2009:6) Stockholm: Finansdepartementet.

- Samuelsson, M. 2008: *Störande elever, korrigerande lärare: Om regler, förväntningar och lärares åtgärder mot störande flickor och pojkar i klassrummet*. (Linköping Studies in Behavioural Science, 126) Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Skolporten 2008: *Internationella kunskapsmätningar missbrukas*. <http://www.skolporten.se/forskning/intervju/internationella-kunskapsmatningar-missbrukas/> (2012-06-12)
- Skolverket 2009: *Attityder till skolan*. Skolverket: Stockholm.
- SOU 1992:94. *Skola för bildning. Betänkande av läroplanskommittén*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- SOU 2007:28. *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan – Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem*. Stockholm: Regeringskansliet.
- SOU 2010:50. *Skolan och ungdomars psykosociala hälsa*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Steinberg, J. 1998: *Låt skolan dö! Länge leve lärandet*. Solna: Ekelunds.
- Ström Melin, A. 2008: Vänsterns hårda skola. *Arena*. http://www.tidskriftenarena.se/2008/12/02/vansterns_harda_skola_-_6-08/ (2012-06-12)
- Tiller, T. 1999: *Aktionslärande*. Hässelby: Runa förlag.
- Wester, M. 2008: »Hålla ordning, men inte överordning» *Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer*. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för svenska och samhällsvetenskapliga ämnen.
- Wingborg, M. 2012: *Idéer för mer kunskaper i skolan*. Stockholm: Arenagruppen. <http://www.arenaide.se/wp-content/blogs.dir/4/files/2012/01/Mats-Wingborg-Id%C3%A9er-f%C3%B6r-mer-kunskaper-i-skolan1.pdf> (2012-06-12)
- Zaremba, M. 2011: *Hem till skolan*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ziehe, T. 1998: Farväl 70-tal – ungdom och skola under den andra moderniseringen. *Krut*, 2/1998, 3–11.